

Torah from Around the World

Een mens heeft de plicht zich uit te spreken, wanneer zijn woorden gehoor zullen vinden, maar moet er het zwijgen toe doen, wanneer hij weet dat zijn woorden zullen worden genegeerd.

Talmoed, Jevamot 65b

Sjabbat 21 september 2019 / 21 Elloel 5779, Ki Tavo, Devariem/Deuteronomium 26:1 - 29:8

Tanach blz. 401 - 410

Haftara: Jesjaja 60:1 - 22

Tanach blz. 902 - 904

vertaler: Renée Simons

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks is emeritus Opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <http://rabbisacks.org/the-pursuit-of-joy-ki-tavo-5775/>

Het streven naar vreugde

Geluk, zei Aristoteles, is het hoogste doel waarnaar alle mensen streven. In het Jodendom komt het echter niet op de eerste plaats. Geluk is zeker van groot belang. *Asjré*, het Hebreeuwse woord dat 'geluk' het dichtst nadert, is het eerste woord van het boek Psalmen. We bidden het gebed dat bekend staat als *Asjré* drie keer per dag. En we onderschrijven natuurlijk de passage in de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring dat leven, vrijheid en het nastreven van geluk tot de onvervreembare rechten van de mens behoren.

Maar *Asjré* staat niet centraal in de Hebreeuwse Bijbel. Het woord *simcha*, vreugde, komt bijna tien keer zo vaak voor. Het is een van de basisthema's van het boek Devariem/Deuteronomium. De wortel van het woord *s-m-ch* komt slechts eenmaal voor in Beresjiet, Sjemot, Wajikra en Bemidbar, maar wel twaalf keer in Devariem. Het staat centraal in de Mozaïsche kijk op het leven in het Land Israël, waar we God met vreugde dienen.

Vreugde vervult twee maal een sleutelrol in de sidra van deze week. De eerste keer heeft te maken met het brengen van de eerste vruchten naar de Tempel in Jeruzalem. Na het beschrijven van de ceremonie, staat er in de Tora: „Daarna mag u, samen met de Levieten en de vreemdelingen die bij u wonen, een feestmaal houden met al het goede dat u en uw familie van de Eeuwige hebben ontvangen.” (Devariem 26:11)

De tweede keer dat het een rol speelt is heel anders en uiterst merkwaardig. Het heeft te maken met vervloekingen. Er zijn twee passages met vervloekingen in de Tora, één in Wajikra 26, de andere hier in Devariem 28. De verschillen zijn opmerkelijk. De vervloekingen in Wajikra eindigen tamelijk hoopvol. Die in Devariem in sombere wanhoop. De vervloekingen in Wajikra gaan over een totale afwijzing van het Jodendom door het volk. De mensen wandelen *be-keri* met God, afwisselend vertaald als ‘met vijandigheid’, ‘opstandig’ of ‘minachtend’. Maar de vervloekingen in Devariem worden simpelweg teweeg gebracht „omdat u de Eeuwige, uw God, niet met vreugde hebt gediend, blij met alles wat u bezat.” (Devariem 28:47).

Nu is vreugdeloosheid misschien niet de beste manier om te leven, maar het is beslist geen zonde, laat staan een die een litanie van vervloekingen zou rechtvaardigen. Wat wordt er bedoeld in de Tora wanneer een nationale ramp aan vreugdeloosheid wordt toegeschreven? Waarom zou in het Jodendom vreugde er meer toe doen dan geluk? Om deze vragen te beantwoorden, moeten we eerst het verschil begrijpen tussen geluk en vreugde. Dit is hoe de eerste psalm het gelukkige leven beschrijft: „Gelukkig is de mens die niet meegaat met wie kwaad doen, die de weg van zondaars niet betreedt, bij spotters niet aan tafel zit, maar vreugde vindt in de wet van de Eeuwige en zich verdiept in zijn wet, dag en nacht. Hij zal zijn als een boom, geplant aan stromend water. Op tijd draagt hij vrucht, zijn bladeren verdorren niet. Alles wat hij doet komt tot bloei.” (Tehilliem/ Psalmen 1:1 - 3)

Dit is een vreedzaam en gezegend leven, toebedeeld aan iemand die leeft in overeenstemming met de Tora. Dit leven is geworteld als een boom. Het vliegt niet alle kanten op door elke windvlaag of bevlieging. Zulke mensen zijn vruchtbaar, blijven standvastig, overleven en gedijen. Maar hoe groot dit geluk ook is, het blijft de gemoedstoestand van een enkeling.

Simcha in de Tora gaat nooit over individuen. Het gaat altijd over iets dat we delen. Een pas getrouwd man dient geen jaar in het leger, zegt de Tora, zodat hij thuis kan blijven „en vreugde schenken aan de vrouw die hij heeft getrouwd”. (Devariem 24: 5) U zult al uw offergaven naar het centrale heiligdom brengen, zegt Mosjé, en: „Richt daar ten overstaan van de Eeuwige, uw God, een feestmaal aan en geniet met uw familie van de zegeningen waarmee Hij uw inspanningen heeft beloond.” (Devariem 12: 7). De feesten zoals beschreven in Devariem zijn dagen van vreugde, juist omdat ze gezamenlijk worden gevierd: „samen met uw zonen en dochters, uw slaven en slavinnen, de Levieten in uw steden, en de vreemdelingen, de weduwen en de wezen”. (Devariem 16:11)

Simcha is gedeelde vreugde. Het is niet iets dat we in eenzaamheid ervaren.

Geluk is een levenshouding, terwijl vreugde in het moment leeft. Zoals J. D. Salinger ooit zei: „Geluk is vast, vreugde is vloeibaar.” Geluk is iets dat je nastreeft. Maar vreugde is dat niet. Het ontdekt jou. Het heeft te maken met een gevoel van verbondenheid met andere mensen of met God. Het komt ergens anders vandaan dan geluk. Het is een sociale emotie. Het is de blijdschap die we voelen in het samenzijn met anderen. Het is de verlossing uit de eenzaamheid.

Paradoxaal genoeg is het boek in Tenach dat het meest op vreugde is gericht, juist hetgene dat vaak als het meest pessimistisch van allemaal wordt beschouwd, *Kohelet*, ook wel Prediker genoemd. Kohelet staat bekend als de man die alles had, maar dit alles ‘*hevel*’ noemt, een woord dat hij bijna veertig keer gebruikt in het hele boek, en dat afwisselend wordt vertaald als zinloos, betekenisloos, futiel, leeg, of zoals het woord in de Statenvertaling bekend werd: ‘ijdelheid’. Kohelet gebruikt het woord *simcha* echter zeventien keer, dat wil zeggen, vaker dan in alle boeken van de Tora tezamen. Na elke beschouwing over de zinloosheid van het leven, eindigt Kohelet met een aansporing tot vreugde: „Ik heb vastgesteld dat voor de mens niets goeds is weggelegd, behalve vrolijk te zijn en van het leven te genieten.” (Kohelet 3:12)

„Daarom, zo heb ik vastgesteld, is het maar het beste voor een mens dat hij vreugde put uit alles wat hij onderneemt. Dat is wat hem is toebedeeld.” (Kohelet 3:22)

„Daarom prijs ik de vreugde, want er is onder de zon niets beters voor de mens dan dat hij zich aan eten en drinken te goed doet en geniet.” (Kohelet 8:15)

„Wanneer een mens lang leeft, laat hij dan van elke dag genieten.” (Kohelet 11:8)

Ik ben van mening dat Kohelet alleen kan worden begrepen als we beseffen dat *hevel* niet zinloos, leeg of futiel betekent. Het betekent ‘een vluchtige ademtocht’. Kohelet is een beschouwing over sterfelijkheid. Hoe lang we ook leven, we weten dat we op een dag zullen sterven. Ons leven is

slechts een microseconde in de geschiedenis van het universum. De kosmos is eeuwigdurend, terwijl wij, levende, ademende stervelingen, slechts een vluchtige ademtocht zijn.

Kohelet is hierdoor geobsedeerd omdat dit het leven van elke zekerheid dreigt te beroven. Op lange termijn zullen we het resultaat van al onze inspanningen niet beleven. Mosjé leidde het volk niet zelf het Beloofde Land binnen. Zijn zonen volgden hem niet op in zijn grootheid. Zelfs hij, de grootste profeet van allemaal, kon niet voorzien dat hij herinnerd zou worden als de grootste leider die het Joodse volk ooit heeft gekend. *Lehavdil*, ter vergelijking, Van Gogh heeft tijdens zijn leven slechts één schilderij verkocht. Hij heeft niet kunnen meemaken dat hij uiteindelijk als een van de grootste schilders van de moderne tijd zou worden beschouwd. We weten niet wat onze nakomelingen zullen doen met wat wij hen nalaten. We kunnen niet voorzien hoe, en zelfs óf we herinnerd zullen worden. Hoe kunnen we dan betekenis aan het leven geven?

Kohelet vindt het uiteindelijk niet in geluk maar in vreugde - omdat vreugde niet leeft in gedachten aan morgen, maar in de dankbare acceptatie en het genieten van het nu. We zijn hier; we leven, en we zijn samen met anderen die onze blijdschap delen. We leven in Gods land, genieten van Zijn zegen, eten de opbrengst van Zijn aarde, bevoeid door Zijn regen, tot bloei gebracht onder Zijn zon, we ademen de lucht in die Hij ons inblies en leven het leven dat Hij elke dag in ons vernieuwt. En ja, we weten niet wat morgen kan brengen; en ja, we zijn omringd door vijanden; en ja, het was nooit een veilige of gemakkelijke optie om een Jood te zijn. Maar als we in het moment leven, onszelf toestaan om te dansen, te zingen en te danken, wanneer we iets doen om het doen zelf, en niet voor een beloning, wanneer we onze individualiteit loslaten en een stem worden in het koor van de heilige stad, dan is er vreugde.

De Deense filosoof Kierkegaard schreef ooit: „Er is morele moed nodig om te treuren; er is religieuze moed nodig om je te verheugen.” Het is een opmerkelijk gegeven van het Jodendom, dat hoewel de geschiedenis en het joodse volk doortrokken is van tragedie, Joden nooit het vermogen hebben verloren om zich te verheugen, om iets te vieren in tijden van de diepste duisternis, om het lied van de Eeuwige te zingen, zelfs in een vreemd land. Er zijn oosterse religies die gemoedsrust beloven als we onszelf kunnen oefenen in acceptatie. Epicurus raadde zijn discipelen aan risico's te vermijden zoals huwelijken of een carrière in het openbare leven. Zonder deze benaderingen te willen loochenen, weten we dat het Jodendom geen religie van berusting is, noch zijn Joden geneigd om een risicoloos leven te zoeken. Het is mogelijk de mislukkingen en nederlagen te verdragen als we daarnaast het vermogen tot vreugde niet verliezen. Tijdens Soekot verlaten we de veiligheid en het comfort van onze huizen en leven in een hut blootgesteld aan wind, kou en regen. Toch noemen we het *zman simchaténoe*, tijd van onze vreugde. Dit is geen onbelangrijk element van het Jood-zijn.

Vandaar dat Mosjé erop staat dat het vermogen tot vreugde het joodse volk de kracht geeft om te volharden. Zonder dat kunnen we ons niet verweren tegen de veelvuldige rampen die de vervloekingen in de sidra van deze week over ons uitroept. Samen iets vieren verbindt ons als een volk: dat en de dankbaarheid en nederigheid die ontstaan als we onze prestaties niet als van onszelf zien, maar als de zegeningen van God. Het nastreven van geluk kan uiteindelijk leiden tot zelfoverschatting en onverschilligheid voor het lijden van anderen. Het kan leiden tot risicomijdend gedrag en een gebrek aan durf. Vreugde niet. Vreugde verbindt ons met anderen en met God. Vreugde is het vermogen om het leven zelf te vieren, het bewustzijn dat wat morgen ook zal brengen, we er vandaag zijn, onder Gods hemel, in het universum dat Hij heeft gemaakt, en waarvoor Hij ons als zijn gasten heeft uitgenodigd.

Tegen het einde van zijn leven, na twintig jaar doof te zijn geweest, componeerde Beethoven een van de grootste muziekstukken ooit geschreven, zijn Negende Symfonie. Intuïtief voelde hij dat dit werk het geluid van menselijke stemmen nodig had. Het werd de eerste koorsymfonie van het Westen. De woorden die hij op muziek zette, waren Schillers *Ode aan de Vreugde*. Ik zie het Jodendom als een ode aan de vreugde. Net als Beethoven kenden Joden lijden, isolatie, ontbering en afwijzing, maar het ontbrak hen nooit aan de religieuze moed zich te kunnen verheugen. Een volk dat onzekerheid kent en toch vreugde voelt, is niet te verslaan; want de geest van dit volk kan nooit gebroken worden, zijn hoop niet vernietigd.